

Tatjana Haxhimihali, Aleks Buda – Kujtime, Tiranë 2014

(Botim i Akademisë së Shkencave të Shqipërisë)

Me këtë botim plotësohet seria e kujtimeve të prof. Budës, një punë disavjeçare e autores Tatjana Haxhimihali, Buda, e cila dhjetë vjet më parë botoi vëllimin e parë të kësaj serie. Ky korpus kujtimesh, libër i shkruar me një njohje nga afër të jetës dhe personalitetit të Aleks Budës, plotëson profilin e tij si Shkencëtar dhe si Njeri dhe paraqet një portret të vizatuar me ngjyra të gjalla, me dashuri dhe me një stil mbresëlënës, të një prej kolosëve të shkencës dhe të kulturës shqiptare të shekullit që shkoi, i njohur ndërkombëtarisht në rrethet e albanologëve si një personalitet i shquar në fushë të studimeve historike. Ndërsa libri i parë përfshin kujtimet e fëmijërisë dhe të rinisë duke ardhur deri në vitin 1945, ky libër i dytë, nis nga ky vit dhe vjen deri në fund të jetës së tij.

Objektiviteti dhe besnikëria ndaj fakteve është tipari themelor që e shquan këtë libër kujtimesh për Aleks Budën, libër që, edhe pse i përgatitur prej së bijës, i është shmangur subjektivizmit duke i lënë përshtypjen çdo lexuesi dhe bashkëpunëtori të profesorit se në faqet e librit takon Njeriun dhe shkencëtarin e vërtetë që ai ka njohur. Kjo është një vlerë e rrallë e këtyre kujtimeve që e dallon këtë libër nga veprat e tjera të kësaj natyre që shpesh vuajnë nga subjektivizmi dhe vështrimet e njëanshme. Për pasojë libri i shërben njohjes së veprimtarisë së shumanshme të prof. Aleks Budës si shkencëtar, si veprimtar i shquar i kulturës dhe i arsimit, si një nga protagonistët e jetës shkencore e kulturore të kohës për ndërtimin e kulturës së re dhe sidomos për zhvillimin e studimeve albanologjike shqiptare, që falë punës së një plejade emrash të mëdhenj si Buda, Çabej e të tjerë bënë që qendra e tyre të zhvendosej nga jashtë, brenda Shqipërisë. Në mënyrë të veçantë spikat roli i prof. Budës për ngritjen e një institucioni të tillë si Akademia e Shkencave dhe e institucioneve të saj, jo vetëm si kryetar i parë i saj, por si ideator i projekteve madhore shkencore që ngritën lart prestigjin e albanologjisë si shkencë kombëtare, si historiani që u dha përgjigje disa prej çështjeve themelore të historisë kombëtare, çështjes së prejardhjes dhe formimit të popullit shqiptar, të gjuhës e të kulturës së tij, të autoktonisë së shqiptarëve në trojet e tyre dhe të njësisë etnike të popullit tonë, të rolit të shqiptarëve në historinë ballkanike, të formimit të formacioneve shtetërore në shekuj, e të tjera.

Kujtimet e Aleks Budës në këtë kujtim, janë pjesë e historisë së albanologjisë shqiptare, dhe e institucioneve shkencore që merren me historinë, gjuhën dhe kulturën e shqiptarëve, me zhvillimin e këtyre institucioneve dhe me përpjekjet për ta ngritur nivelin e kërkimit shkencor në këto fusha në lartësinë që kërkonte koha dhe mendimi shkencor. Nuk ka projekt madhor në këto fusha, as veprimtari shkencore ndërkombëtare, mbajtur në Tiranë, si konferencat albanologjike, konferencat shkencore kushtuar ngjarjeve të mëdha kombëtare, Lidhjes së Prizrenit, 500-vjetorit të vdekjes së heroit Kombëtar Gjergj Kastriotit – Skënderbeut, Kuvendit të Studimeve Ilire, Kuvendit për historinë e formimit të popullit shqiptar, gjuhës dhe kulturës së tij, Kuvendit për eposin heroik etj., që Aleks Buda të mos ketë dhënë kontributin e tij, jo vetëm përmes referateve shkencore të mbajtura prej tij në këto veprimtari, por për të gjithë tematikën dhe përmbajtjen shkencore të tyre. Kuptohet kontributi i tij themelor në hartimin e veprave të mëdha përgjithësuese si “Historia e Shqipërisë”, “Fjalori Enciklopedik Shqiptar”, botimi kritik shkencor i veprave të traditës në suazën e kolonës “Trashëgimi kulturor i popullit shqiptar” etj.

Kujtimet e tij janë një dëshmi e gjallë e jetës shkencore gjatë gjysmës së shekullit që shkoi. Ato na ri sjellin në kujtesë një model të seriozitetit, të përgjegjësisë dhe të nivelit shkencor të atij brezi shkencëtarësh përfaqësuar nga Aleks Buda, që u bë garant i këtij niveli.

Kujtimet e Aleks Budës të përmbledhura në këtë libër, si u tha, i përkasin kryesisht periudhës kur ai ishte aktiv dhe i pranishëm me mendimin dhe kontributin e tij në jetën shkencore, kulturore e arsimore, por dhe në jetën shoqërore të vendit. Me interes të veçantë janë përsiatjet dhe gjykimet e tij prej intelektualit që i përjeton në mënyrë aktive ngjarjet dhe zhvillimet historike e aktuale, si dhe vlerësimet e tij për figura dhe personalitete të botës shqiptare dhe të huaj. Për lexuesin e sotëm, por jo për ata që e kanë njohur nga afër, është befasues erudicioni dhe kultura e gjerë e këtij punëtori të palodhur të punës mendore.

Për përgatitjen e këtij libri autorja është mbështetur në arkivin e familjes Buda, në letërkëmbimin e pasur të prof. Budës, veç të tjerash me personalitete të botës shkencore shqiptare dhe veçanërisht të huaj, në kujtime të kolegëve dhe bashkëpunëtorëve të tij dhe padyshim në kujtimet e saj personale. Këto burime, krahas shënimeve të vetë profesorit, u japin vërtetësi këtyre kujtimeve dhe i bëjnë ato gjithëpërfshirëse, aq sa është e mundur të përfshihet në një libër një jetë aq e pasur, siç është ajo e profesor Budës.

Një vend të gjerë në këtë korpus kujtimesh zë Kosova, zënë mendimet e autorit për historinë dhe rolin e saj në historinë kombëtare, zënë përsiatjet e tij për fatin e kësaj pjese të kombit të mbetur padrejtësisht jashtë kufijve të shtetit shqiptar, siç zënë dhe përshtypjet e tij nga vizitat në Kosovë, nga takimet me intelektualë dhe protagonistë të zhvillimeve kulturore, shkencore dhe politike të atyre viteve dramash, por edhe ndryshimesh të mëdha.

Korife i shkencës së re albanologjike, historian i Mesjetës shqiptare, i Skënderbeut dhe i Rilindjes Kombëtare, i kulturës dhe i ideologjisë së saj, mendje dialektike, mjeshtër i analizave dhe i sintezave të mëdha, i stilit brilant të ekspresivitetit noljan, erudit dhe poliglot, personalitet poliedrik i kulturës, arsimit dhe shkencës shqiptare, përfaqësues dinjitoz i albanologjisë shqiptare, në botën shkencore të jashtme, A. Buda siç është thënë ka qenë një ambasador i shkencës dhe i kulturës shqiptare në botë.

Vendi i gjerë që zë ky aspekt në libër është një nga vlerat dhe meritat e veçanta të kësaj vepre. Falë erudicionit, kulturës dhe njohjes së tij, në takimet ndërkombëtare dhe me ndërkombëtarët, Aleks Buda si askush i ka shërbyer njohjes së historisë dhe kulturës sonë në botë si dhe paraqitjes së një imazhi real të historisë së Shqipërisë në arenën ndërkombëtare.

Aleks Buda me veprën e tij ka nderuar e përfaqësuar Shqipërinë dhe shkencën shqiptare në aeropagun e shkencës botërore.

Kam pasur rastin të asistoj në disa konferenca shkencore ndërkombëtare jashtë vendit, ku pa dyshim shkëlqente prania e Aleks Budës. Ndër to do të veçoja një përshtypje të rrallë nga Kongresi i Shoqatës Ndërkombëtare të Studimeve të Europës Juglindore (AIESEE) mbajtur në Ankara në vitin 1979. Në seksionin e historisë ku zhvillohej një debat i gjallë dhe i nxehtë historiografik, pas shumë diskutimesh e mori fjalën prof. Buda. Ndërhyrja e tij e argumentuar dhe me një gojëtar të rrallë u dëgjua me vëmendje nga salla. Pas fjalës së prof. Budës, drejtuesi i seancës nuk e pa me vend të bënte konkluzionet, por tha: Argumentit të prof. Budës nuk mund t'i shtoj asgjë, veç dëshiroj t'i them atij fjalët që nxënësi (Vagneri) në veprën e Gëtes i thotë Faustit "Me ju mjeshtër është edhe e dobishme, edhe e këndshme të bisedosh".

Besoj se edhe për lexuesin do të jetë edhe i dobishëm edhe i këndshëm, leximi i këtij libri. I dobishëm se prej tij mëson shumë, i këndshëm se Aleks Buda të tërheq me stilin e tij brilant.

Jorgo Bullo